

ISTRAŽIVANJE TAMNE BROJKE DELINKVENTNOG I DEVIJANTNOG PONAŠANJA OSOBA DO 18. GODINE ŽIVOTA

MARTINA BOBETIĆ, ADRIANA CVEK, MARTINA HORVAT, GABRIJELA RATKAJEĆ, MARIJANA ŠAPINA*

Primljeno: travanj 2003.
Prihvaćeno: rujanj 2003.

Izvorni znanstveni rad
studentski rad
UDK: 376.5

U ovom radu autorice su na uzorku od 395 ispitanika istraživale tamnu brojku delinkventnog i devijantnog ponašanja osoba do 18. godine života. Korištena je metoda samoiskaza, a mjerni instrument se sastojao od 47 tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali jesu li ih počinili kao maloljetnici, do svoje 18. godine, te ako jesu da li jednom ili više puta; sami ili u društvu. Na početku upitnika tražilo ih se da navedu spol, županiju i veličinu mjesta gdje su živjeli do 18. godine. Istraživanjem je obuhvaćeno 340 studenata viših godina sa sedam fakulteta Zagrebačkog Sveučilišta i 55 ispitanika koji nisu završili fakultete niti studiraju. Za obradu podataka je korišten kompjutorski program SPSS (verzija 10) te univarijantna analiza varijance. Osim osnovnih statističkih parametara (frekvencije, aritmetičke sredine, standardne devijacije) univarijantnom analizom varijance provjeravalo se postoje li razlike između ispitanika različitog spola, mjesta prebivališta, regije u kojoj žive, razlike između fakulteta kod studenata te razlike studenata i nestudenata. Kao što je i očekivano, ispitanici su manifestirali veći broj devijantnih i prekršajnih ponašanja, te lakših kaznenih djela pretežito imovinskog karaktera. Ispitanici muškog spola manifestirali su više ispitivanih ponašanja. Ponašanja su manifestirana većinom u gradovima i u sudioništvu te u 21 varijabli nestudenti statistički značajno češće manifestiraju ispitivano ponašanje od studenata.

Ključne riječi: «tamna brojka», samoiskaz o delinkventnom ponašanju, delinkvencija

Uvod

Može se postaviti pitanje zašto samoiskazom ispitivati delinkventno ponašanje kada određenim podacima o kretanju i strukturi kriminaliteta maloljetnika raspolažu javne službe koje se bave tim problemom, kao što su: policija, javno tužiteljstvo, sudovi i centri za socijalnu skrb. Iako te službe prilaze problemu maloljetničke delinkvencije s različitih aspekata, zajedničko im je što u opseg svoga djelovanja uključuju samo registrirani kriminalitet tj. maloljetnike koji su otkriveni u delinkventnoj aktivnosti. Razna istraživanja potvrđuju tezu da službeni podaci ne prekrivaju cijeli opseg kriminalnog ponašanja te im možemo zamjeriti nedovoljnu objektivnost i osjetljivost. Unutar sveukupnog kriminaliteta postoji i neotkriveni kriminalitet nazivan u kriminološkoj literaturi «**tamna brojka**» koji obuhvaća počinjena kaznena djela koja su ostala nepoznata

pravosudnom aparatu ili pak počinitelje koji su ostali neotkriveni. Prvu studiju o problemu tamne brojke napisao je Oba 1908. godine (prema: Petak, 1988:1), koji je već tada zamijetio da statistički podaci ne daju realnu sliku kriminaliteta. Osim selektivnog otkrivanja kriminaliteta veliku ulogu ima spremnost žrtve, odnosno oštećenog da podnese prijavu o djelu i počinitelju (prema: Singer, 1996:127). 50% oštećenih iz nižih slojeva ne podnose prijavu jer smatraju da od nje nemaju koristi, trećina teži za privatnim obeštećenjem, a dio ih se ne želi izložiti gubitku vremena i naporima. U svakom slučaju broj počinitelja kaznenih djela znatno je veći nego što proizlazi iz službenih statističkih podataka (prema: Singer, 1996:128). Tehnika koju su autorice upotrijebile u ovom istraživanju da bi došle do podataka upravo o tom neotkrivenom delinkventnom ponašanju zove se SAMOISKAZ O DELINKVENTNOM PONAŠANJU. U njoj se traži od ispitanika da se

* Studenti Edukacijsko - rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

sjete i sami izjasne koja su od ispitivanih ponašanja učinili do svoje 18. godine. Samoiskaz kao indikator delinkvencije može se primijeniti u formi upitnika i intervjuja te u situaciji anonimnosti, odnosno neanonimnosti. Osnovni nedostatak anonimnog načina prikupljanja podataka je što onemogućuje usporedbu dobivenih podataka i podataka o ispitaniku iz drugih izvora. Također, onemogućava praćenje pojedinih ispitanika u svrhu određivanja prognostičke valjanosti upitnika te bitno otežava provjeru pouzdanosti dobivenih podataka. Ipak, za očekivati je da se anonimno primijenjenim upitnikom dobivaju najpouzdaniji rezultati jer se smanjuje otpor ispitanika i umanjuje vjerojatnost laganja što je posebno važno s obzirom na osjetljivost ispitivane tematike, pa su se autorice odlučile na takav oblik ispitivanja. Budući da se ovim istraživanjem ispitivala «tamna brojka» delikventnog i devijantnog ponašanja kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela, važno je istaknuti neke specifičnosti upravo te skupine počinitelja (prema: Singer, Mikšaj-Todorović, 1993.), posebno one za koje su autorice pretpostavile da će utjecati na rezultate istraživanja. Željelo se utvrditi hoće li distribucija «tamne brojke» biti u skladu s analizom stanja i kretanja ukupnog kriminaliteta i maloljetničke delinkvencije u RH koja pokazuju veću kriminogenost kontinentalnih regija istočne, sjeverne i srednje Hrvatske, a najmanju Dalmacije. Nadalje, spominju se i razlike u motivaciji i načinu počinjenja kaznenih djela kod maloljetnih počinitelja u odnosu na odrasle. Navodi se kako počinjenje kaznenih djela s materijalnom štetom od strane maloljetnika nije motivirano prvenstveno stjecanjem imovinske koristi već nekim drugim motivima, među kojima je značajna potreba za dokazivanjem u skupini. S tim u vezi, javlja se veća učestalost počinjenja kaznenih djela u sudioništvu. To se objašnjava specifičnostima procesa odrastanja kao razdoblja u kojem mlada osoba traži svoje mjesto i ulogu u društvu. Upravo zbog te potrebe za pripadanjem skupini vršnjaka može manifestirati i društveno neprihvatljive oblike ponašanja koje samostalno ne bi iskazivala ili bi ih iskazivala na manje intenzivan način i s manje štetnim posljedicama. Upra-

vo je snaga grupnog utjecaja često presudna za nastajanje kaznenog djela i njegovu eskalaciju. Imajući u vidu ove i njima slične spoznaje o maloljetničkoj delinkvenciji, autorice su htjele istražiti u kojoj mjeri će se ta teorijska objašnjenja pokazati ispravnima i u konkretnim vremenskim i prostornim okvirima.

Cilj i pretpostavke istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitivanje "tamne brojke" delikventnog i devijantnog ponašanja osoba do 18. godine života. Autorice su izabrale nešto širi pristup pa su uz kaznena djela ispitivale i prekršaje te neke oblike poremećaja u ponašanju.

Ovim istraživanjem se utvrđivala učestalost ispitivanih ponašanja do 18. godine, u populaciji koja do sada nije smatrana delikventnom niti je za ta ponašanja odgovarala. Istraživana je razlika u delikventnom i devijantnom ponašanju kroz mladenaštvo s obzirom na daljnji izbor i tijekom obrazovanja, zatim neke specifičnosti «tamne brojke» vezane uz spol i pojedine regije Hrvatske te eventualne razlike između mladih u gradovima i na selu. Stoga je traženo od ispitanika da navedu spol, županiju u kojoj su živjeli do 18. godine života i obilježja prebivališta s obzirom na veličinu, te profesionalni status ispitanika (zaposlenost/ nezaposlenost/ studij).

Očekivalo se da će istraživanje potvrditi sljedeće pretpostavke:

- Manifestacija većeg broja prekršaja i poremećaja u ponašanju, nego kaznenih djela.
- Veći postotak sudioništva kao bitnog obilježja maloljetničkog kriminaliteta.
- Manifestacija više ispitivanih ponašanja kod osoba muškog spola, iako ta razlika ne bi trebala biti toliko izražena kao u registriranoj delinkvenciji.
- S obzirom na regionalnu podjelu RH očekivala se veća kriminogenost kontinentalnih regija istočne, sjeverne i središnje Hrvatske.
- S obzirom na veličinu mjesta prebivališta očekivalo se da će ispitivana ponašanja biti najviše manifestirana u velikim

hrvatskim gradovima, gdje je slabija socijalna kontrola maloljetnika.

- S obzirom na stupanj obrazovanja, očekivalo se da su utjecaj uspjeha u školovanju te ambicioznost u izbor društveno cijenjenih zanimanja pokazatelji prihvaćanja društvenih normi te poštivanja društvenih zabrana.

Metode istraživanja

Uzorak

Uzorak na kojem je provedeno istraživanje uključivao je 395 osoba, 253 ženskog i 142 muškog spola između 18 i 35 godina, koji su upoznati sa zadatkom da trebaju opisati samo ponašanja koja su manifestirali do 18. godine. 340 ispitanika su studenti viših godina sa sedam fakulteta Zagrebačkog Sveučilišta. Fakultete smo grupirali u dvije skupine:

- a) društveno-humanistički i akademije kojima smo obuhvatili 63 studenta Ekonomije; 62 studenta Hrvatskih studija; 70 studenata Pravnog fakulteta i Socijalnog rada te 22 studenta Likovne akademije;
- b) prirodoslovno-matematički i tehnološki fakulteti kojima smo obuhvatili 38 studenata Agronomije; 63 studenta Prometa i 15 studenata Veterine.

Drugi dio uzorka obuhvatio je 55 osoba iz različitih dijelova Hrvatske koji nisu završili fakultete niti studiraju. Metodološki razlozi su omogućili anketiranje u tri županije: Zagrebačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Osječko-baranjskoj i u gradu Zagrebu; no to ne znači se i prebivalište ove skupine ispitanika do njihove 18. godine nalazilo u navedenim županijama.

Mjerni instrument

Mjerni instrument su sastavile same autorice, članovi studentske skupine sa Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Na početku upitnika tražilo se od ispitanika da navedu spol te županiju i veličinu mjesta gdje su živjeli do 18. godine. Trebalo se odlučiti za jedno od tri ponuđena odgovora:

- a) grad iznad 100.000 stanovnika (ispitanicima

je napomenuto da su to gradovi koji su i centri županija; takvi su Zagreb, Rijeka, Split i Osijek);

- b) grad ispod 100.000 stanovnika i
- c) selo.

Upitnik se, nadalje, sastojao od 47 tvrdnji za koje su ispitanici odgovarali jesu li ih počinili do svoje 18. godine, te ako jesu da li jednom ili više puta; sami ili u društvu. Ako je neka radnja učinjena više puta bilo je dozvoljeno označiti obje opcije, tj. i sam i u društvu, ako je radnja počinjena na oba načina.

Na kraju upitnika ispitanici su trebali navesti kaznena djela koja su počinili, a nisu navedena u upitniku – ako takvih ima. Također su trebali navesti ako su zbog nekih počinjenih djela prijavljivani ili osuđivani, jer ta djela ne ulaze u «tamnu brojku».

Ispitivana ponašanja podijeljena su na 5 skupina:

1) Kaznena djela s elementima nasilja obuhvaćaju:

- a) kaznena djela protiv života i tijela obuhvaćena su tvrdnjama: nanijela/o sam lakšu tjelesnu ozljedu drugoj osobi; izazivala/o sam tučnjavu; nanijela/o sam tešku tjelesnu ozljedu drugoj osobi; sudjelovala/o sam u tučnjavi u kojoj je bilo povrijeđenih osoba ili oštećenih predmeta;
- b) kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, tvrdnje: dirala/o sam osobu po intimnim dijelovima tijela bez njenog pristanka (pipanje, štipanje, šlatanje); pokušala/o sam i/ili prisilila/o drugu osobu na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju; te
- c) kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina, tvrdnje: silom sam oduzela/o osobi nešto što sam željela/o i prijetnjom ili prisilom sam natjerala/o drugu osobu da učini ono što ja tražim.

2) Kaznena djela s materijalnom štetom obuhvaćaju:

- a) kaznena djela protiv imovine, tvrdnje: ukrala/o sam stvar manje vrijednosti; provalila/o sam te oštetila/o imovinu ili nešto ukrala/o; ucjenom,

iznudom ili prijevarom pokušala/o sam ili došla/o do materijalne koristi ili željenog cilja; stvar za koju znam da je pribavljena kaznenim djelom sam prikivala/o ili preprodavala/o; obila/o sam vrata, kasu ili neku drugu prepreku da dođem do dragocjenosti; namjerno sam oštetila /o ili uništila/o javno dobro ili tuđu imovinu; krala/o sam u trgovini; nepažnju druge osobe iskoristila/o sam da uzmem novac ili neku drugu vrijednost iz njezina džepa; uzela/o sam bez dozvole ukućana novce ili druge predmete iz kuće; oštetila/o sam vanjsku stranu vozila (npr. skinula/o sam neku oznaku s vozila ili sam ga ogrebla/o); nedozvoljeno sam se poslužila/o motornim vozilom ili drugom pokretnom stvari;

b) kaznena djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine, tvrdnja: namjerno sam izazvala/o požar ili sam pripadala/o društvu koje je to učinilo;

c) kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina, tvrdnja: oštetila/o sam ili na bilo koji način oskvrnula/o grob ili neki drugi spomen na umrle; te tvrdnja švercala/o sam i preprodavala/o.

3) Zloupotreba opojnih sredstava obuhvaća kazneno djelo protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom: preprodavala/o sam sredstva ovisnosti; te neka ponašanja vezana uz zlouporabu sredstava ovisnosti koja su obuhvaćena tvrdnjama: konzumirala/o sam droge (kao LSD, XTC, speed, heroin ili kokain); konzumirala/o sam marihuanu ili hašiš; zloupotrebila/o sam lijekove bez medicinske potrebe ili sam inhalirala sredstva koja djeluju opojno (npr. ljepilo).

4) Prometni delikti koji su obuhvaćeni tvrdnjama: vozila/o sam bez vozačke dozvole; vozila/o sam u alkoholiziranom stanju; te skrivila/o sam prometnu nesreću (kazneno djelo protiv opće sigurnosti ljudi i imovine).

5) Ostalo obuhvaća:

a) prekršaje i određene poremećaje u ponašanju do 18. godine života, koji su opisani tvrdnjama: bježala/o sam iz škole (markirala/o); opijala/o sam se; radila/o sam bez prijave; švercala/o sam se u javnom prijevozu; bježala/o

sam od kuće; ponavljala/o sam razred; kockala/o sam za novac; sudjelovala/o sam u aktivnostima vezanim za prostituciju;

- b) kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina, tvrdnje: neovlašteno sam snimala/o ili prisluškivala/o druge osobe; falsificirala/o sam tuđi potpis (npr. roditeljski); otvarala/o sam pisma i/ili pošiljku koja nije bila namijenjena meni;
- c) kaznena djela protiv vjerodostojnosti isprava, tvrdnje: promijenila/o sam ocjene u svje dodžbi, imeniku ili drugom školskom dokumentu; izradila/o sam lažnu ispravu ili u pos tojeću uveo lažne podatke.
- d) kaznena djela protiv javnog reda, tvrdnja: oduprijela/o sam se službenoj osobi.
- e) kaznena djela protiv zdravlja ljudi, tvrdnja: svjesna/an da bolujem od neke zarazne bolesti upustila/o sam se u rizično ponašanje putem kojeg je druga osoba mogla oboljeti.
- f) kaznena djela protiv okoliša, tvrdnje: mučila/o sam životinje; onečišćavala/o sam okoliš opasnim tvarima ili sam nedozvoljeno sjekla/o drveće.
- g) kaznena djela protiv života i tijela, tvrdnja: nisam pružila/o pomoć osobi u životno opasnoj situaciji ili nemoćnoj osobi.

Način provođenja istraživanja

Ispitivanje su proveli članovi studentske skupine osobno. U dogovoru sa profesorima i dekanom pojedinih fakulteta dogovoreni su termini ispitivanja. Ispitivanju su uvijek bila nazočna barem dva člana studentske skupine te, ako je to htio, profesor anketiranih učenika. Ispitivanje nestudenata (zaposlenih ili nezaposlenih ispitanika) također su provodili članovi studentske skupine raspoređeni u tri županije, Zagrebačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Osječko-baranjskoj te u gradu Zagrebu.

Obrada podataka

Podaci su obrađeni na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Za obradu je korišten kompjutorski program SPSS (verzija 10). Pomoću osnovnih statističkih operacija dobivene

su frekvencije, aritmetičke sredine, standardne devijacije i koeficijenti značajnosti. U nastavku istraživanja koristila se univarijantna analiza varijance. Takvom obradom provjeravalo se postoje li razlike između ispitanika različitog spola, mjesta prebivališta i regije u kojoj žive.

Radi bolje preglednosti i usporedbe županije u kojima su ispitanici prebivali do svoje 18. godine podijeljene su u 5 regija:

1) Sjeverna Hrvatska koja obuhvaća županije: Krapinsko-zagorsku, Varaždinsku, Međimursku, Koprivničko-križevačku i Bjelovarsko-bilogorsku.

2) Središnja Hrvatska koja obuhvaća Sisačkomoslavačku, Karlovačku, Zagrebačku županiju te grad Zagreb

3) Istra, Primorje i Lika obuhvaća Istarsku, Primorsko-goransku i Ličko-senjsku županiju.

4) Istočna Hrvatska koja obuhvaća županije: Virovitičko-podravsku, Požeško-slavonsku, Brodsko-posavsku, Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku.

5) Dalmacija koju čine Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija.

Rezultati i diskusija

Prikaz rezultata

- Očekivano je da će ispitanici manifestirati veći broj devijantnih i prekršajnih ponašanja, te lakših kaznenih djela pretežito imovinskog karaktera što se ispitivanjem i potvrdilo. Najveći broj ispitanika je bježao iz škole (87%), švercao se u javnom prijevozu (86%) i opijao se (71%). Najzastupljeniji imovinski delikt je krađa manjeg iznosa (prema KZ iz 1998. sitna krađa zastupljena kod 52% ispitanika). Vidljiva je zastupljenost i ostalih imovinskih delikata koji prema KZ iz 1998. ulaze pod kazneno djelo sitne krađe, a prema sadašnjem KZ krađe. Takve su: krađa u trgovini (39%) i krađa iz kuće ili od ukućana (27%).

- Iskazan je visoki udio djela počinjenih u sudioništvu.
- Pokazalo se da osobe muškog spola manje stire više ispitivanih ponašanja. Statistički značajne razlike su pronađene u 33 varijable.
- Prema veličini mjesta prebivanja pokazalo se da je više ispitivanih ponašanja u gradu nego na selu. Statistički značajne razlike su dobivene u 10 varijabli, pretežito u varijabli jablana koje obuhvaćaju kaznena djela kojima je počinjena materijalna šteta.

Kaznena djela s elementima nasilja

Istraživanje je pokazalo znatno veću zastupljenost lakših nasilnih delikata, od onih težih. Najčešće su tako počinjena djela: lakše tjelesne ozljede (koja je sadašnjim zakonom nazvana tjelesna ozljeda) u 22% slučajeva, te izazivanje tučnjave (17%) i sudjelovanje u tučnjavi u kojoj je bilo povrijeđenih osoba ili oštećenih predmeta (16%). Od seksualnih delikata diranje osobe po intimnim dijelovima tijela bez njenog pristanka, što se može smatrati kaznenim djelom bludnih radnji, pojavljuje se u 15% slučajeva. Maloljetnici pretežito čine čak i nasilna kaznena djela u sudioništvu, što govori o dominantnom utjecaju vršnjačkih skupina na počinjenje kaznenih djela.

Kaznena djela s materijalnom štetom

Maloljetnici su u ovom istraživanju iskazali veću sklonost vršenju imovinskih delikata u sudioništvu, a dominiraju kaznena djela koja im ne nose vidljivu materijalnu korist, već okolini izgledaju kao «divljanje» i vandalizam. Takva djela su: oštećenje javnog dobra ili tuđe imovine (13%), oštećenje vanjske strane vozila (19%), izazivanje požara (3%), oštećenje groba ili drugog spomenika na umrle (0,5%). Najučestalije su počinjeni imovinski delikti krađe manje vrijednosti: sitna krađa (prema sadašnjem KZ krađa u 52%), krađa u trgovini (39%), krađa iz kuće ili od ukućana (27%).

Tablica 1. Kaznena djela s elementima nasilja: Učestalost

KAZNENA DJELA S ELEMENTIMA NASILJA	Broj počinjenih djela		Počinjena jedan put		Počinjena više puta	
Lakša tjelesna ozljeda (3)	88	22%	38	9,6%	50	12,7%
Izazivanje tučnjave (21)	66	17%	23	5,8%	43	10,9%
Teška tjelesna ozljeda (23)	12	3%	5	1,3%	7	1,8%
Sudjelovanje u tučnjavi u kojoj je bilo povrjeđenih osoba (43)	64	16%	20	5,1%	44	11,1%
Upotreba sile (36)	23	6%	12	3%	11	2,8%
Prijetnja ili prisila (38)	21	5%	6	1,5%	15	3,8%
Diranje osobe po intimnim djelovima tijela bez njenog pristanka (6)	60	15%	4	1%	56	14,2%
Prisila na spolni odnos (29)	2	0,5%	1	0,3%	1	0,3%

Tablica 2. Kaznena djela s elementima nasilja: Sudioništvo

KAZNENA DJELA S ELEMENTIMA NASILJA	Broj počinjenih djela jedne osobe		Počinjena od strane		Počinjena u sudioništvu	
Lakša tjelesna ozljeda (3)	88	22%	53	13%	48	12%
Izazivanje tučnjave (21)	66	17%	25	6%	50	13%
Teška tjelesna ozljeda (23)	12	3%	10	2,5%	7	2%
Sudjelovanje u tučnjavi u kojoj je bilo povrjeđenih osoba (43)	64	16%	16	4%	56	14%
Upotreba sile (36)	23	6%	20	5%	7	2%
Prijetnja ili prisila (38)	21	5%	20	5%	6	1,5%
Diranje osobe po intimnim djelovima tijela bez njenog pristanka (6)	60	15%	32	8%	43	11%
Prisila na spolni odnos (29)	2	0,5%	2	0,5%	1	0,3%

Tablica 3. Kaznena djela s materijalnom štetom: Učestalost

KAZNENA DJELA S MATERIJALNOM ŠTETOM	Broj počinjenih djela		Počinjena jedan put		Počinjena više puta	
Sitna krađa (4)	205	52%	77	19,5%	128	32,4%
Provala (5)	41	10%	16	4%	25	6,3%
Ucijena, iznuda ili prijevara (10)	33	9%	12	3%	22	5,6%
Preprodaja i prikrivanje (27)	58	15%	16	4%	42	10,6%
Obijanje kase ili druge prepreke (30)	14	4%	5	1,3%	9	2,3%
Oštećenje javnog dobra ili tuđe imovine (37)	53	13%	18	4,6%	35	8,9%
Krađa u trgovini (41)	156	39%	46	11,6%	110	27,8%
Džeparenje (42)	11	3%	4	1%	7	1,8%
Krađa iz kuće ili od ukućana (44)	106	27%	36	9%	70	17,7%
Oštećenje vanjske strane vozila (46)	76	19%	41	10,4%	35	9%
Nedozvoljeno posluživanje mobilnim vozilom (47)	51	13%	14	3,5%	37	9,4%
Izazivanje požara (39)	11	3%	6	1,5%	5	1,3%
Oštećenje groba ili spomenika na umrle (9)	2	0,5%	1	0,3%	1	0,3%
Šverc i preprodaja (34)	46	12%	6	1,5%	40	10,1%

Zloupotreba opojnih sredstava

Najučestalije počinjeno ponašanje zlouporabe opojnih sredstava je konzumacija marihuane (49%). Većina ponašanja vezanih uz zlouporabu opojnih sredstava je počinjena više puta i u sudioništvu. Važno je napomenuti da postoji

određeni vremenski odmak od perioda kada su ispitivane osobe bile maloljetne, pa je za očekivati da je među sadašnjim maloljetnicima postotak zloupotrebe sredstava ovisnosti znatno viši jer je poznato da je ova pojava doživjela ekspanziju prošlo desetljeće u RH.

Tablica 4. Kaznena djela s materijalnom štetom: Sudioništvo

KAZNENA DJELA S MATERIJALNOM ŠTETOM	Broj počinjenih djela		Počinjena od strane jedne osobe		Počinjena u sudioništvu	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Sitna krađa (4)	205	52%	121	31%	132	33%
Provala (5)	41	10%	4	2%	40	10%
Ucijena, iznuda ili prijevara (10)	33	9%	29	7%	13	3%
Preprodaja i prikrivanje (27)	58	15%	45	11%	38	10%
Obijanje kase ili druge prepreke (30)	14	4%	2	0,5%	12	3%
Oštećenje javnog dobra ili tuđe imovine (37)	53	13%	17	4%	48	12%
Krađa u trgovini (41)	156	39%	91	23%	112	28%
Džeparenje (42)	11	3%	8	2%	3	0,8%
Krađa iz kuće ili od ukućana (44)	106	27%	101	26%	7	2%
Oštećivanje vanjske strane vozila (46)	76	19%	36	9%	56	14%
Nedozvoljeno posluživanje mobilnim vozilom (47)	51	13%	37	9%	28	7%
Izazivanje požara (39)	11	3%	3	0,8%	10	2,5%
Oštećenje groba ili spomenika na umrle (9)	2	0,5%	-	-	2	0,5%
Šverc i preprodaja (34)	46	12%	36	9%	31	8%

Prometni delikti

Prometni delikti obuhvaćaju kaznena djela i prekršaje koji remete i umanjuju sigurnost svih sudionika u prometu. Ispitanici u najvećem broju navode da su vozili bez vozačke dozvole (30%) i značajan postotak njih je vozio u alkoholiziranom stanju (18%). Dominantni model počinjenja je u sudioništvu i više puta.

Tablice 7,8; PROMETNI DELIKTI

1. Učestalost, 2. Sudioništvo

Ostala ponašanja

Kategorija ostalog sadrži devijantna ponašanja tj. poremećaje u ponašanju do 18. godine od kojih se posebno velikom učestalošću ističu bježanje iz škole (87%) i opijanje (71%). Visoki je udio i prekršajnih ponašanja, posebno švercanja u javnom prijevozu (86%). Frekventnošću se ističu kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina: falsificiranje tuđeg potpisa (37%) i otvaranje tuđih pošiljaka i pisama (32%) te kazneno djelo protiv javnog reda: odupiranje službenoj osobi (21%).

Tablica 5. Zloupotreba opojnih sredstava - učestalost

ZLOUPORABA OPOJNIH SREDSTAVA	Broj počinjenih djela		Počinjena jedan put		Počinjena više puta	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Konzumacija teških droga (13)	56	14%	13	3,3%	43	10,9%
Konzumacija marihuane i/ili hašiša (33)	195	49%	22	5,6%	173	43,8%
Preprodaja sredstava ovisnosti (35)	22	6%	5	1,3%	17	4,3%
Zloupotreba lijekova ili opojnih sredstava kao što je ljepilo (45)	51	13%	8	2%	43	10,9%

Tablica 6. Zloupotreba opojnih sredstava - sudioništvo

ZLOUPORABA OPOJNIH SREDSTAVA	Broj počinjenih djela		Počinjena od strane jedne osobe		Počinjena u sudioništvu	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Konzumacija teških droga (13)	56	14%	15	4%	57	14%
Konzumacija marihuane i/ili hašiša (33)	195	49%	51	13%	193	49%
Preprodaja sredstava ovisnosti (35)	22	6%	19	5%	15	4%
Zloupotreba lijekova ili opojnih sredstava kao što je ljepilo (45)	51	13%	28	7%	39	10%

Tablica 7. Prometni delikti - učestalost

PROMETNI DELIKTI	Broj počinjenih djela		Počinjena jedan put		Počinjena više puta	
Vožnja bez vozačke dozvole (17)	120	30%	26	6,6%	94	23,8%
Vožnja u alkoholiziranom stanju (19)	72	18%	19	4,8%	53	13,4%
Skrivljavanje prometne nesreće (24)	32	8%	28	7%	4	1%

Tablica 8. Prometni delikti - sudioništvo

PROMETNI DELIKTI	Broj počinjenih djela		Počinjena od strane jedne osobe		Počinjena u sudioništvu	
Vožnja bez vozačke dozvole (17)	120	30%	75	19%	89	23%
Vožnja u alkoholiziranom stanju (19)	72	18%	36	9%	64	16%
Skrivljavanje prometne nesreće (24)	32	8%	20	5%	14	3%

Usporedba s obzirom na stupanj obrazovanja

Rezultati skupine studenata i skupine osoba koje nisu izabrale studirati, pa nisu stekle VSS, se statistički značajno razlikuju u 21 varijabli. Svaka od ovih 21 varijabli potvrđuje da nestudenti statistički značajno iskazuju da su manifestirali tom varijablom ispitivano ponašanje od studenata. Za sljedeće tvrdnje je pronađeno da ih nestudenti statistički značajno rade više od studenata: Tvrdnje koje obuhvaćaju kaznena djela sa ele-

mentima nasilja: 3 (lakša tjelesna ozljeda), 6 (bludne radnje), 21 (izazivanje tučnjave), 23 (teška tjelesna ozljeda), 38 (prijetnja ili prisila); Tvrdnje koje obuhvaćaju k.d. sa materijalnom štetom: 5 (provala), 30 (obijanje prepreke), 34 (šverc i preprodaja), 37 (oštećenje ili uništenje javnog dobra ili tuđe imovine), 42 (džeparenje), 46 (oštećenje vanjske strane vozila), 47 (nedozvoljeno posluživanje pokretnom stvari); Tvrdnje koje obuhvaćaju nedozvoljeno ponašanje u prometu: 17 (vožnja bez vozačke dozvole) i 24

Tablica 9. Ostala ponašanja - učestalost

OSTALO	Broj počinjenih djela		Počinjena jedan put		Počinjena više puta	
Markiranje (1)	345	87%	21	5,3%	324	82%
Opijanje (2)	282	71%	16	4,1%	266	67,3%
Bijeg od kuće (16)	35	9%	18	4,6%	17	4,3%
Ponavljanje razreda (18)	10	2,5%	9	2,3%	1	0,3%
Kockanje za novac (20)	57	14%	13	3,3%	44	11,2%
Rad bez prijave (14)	136	34%	49	12,4%	87	22%
švercanje u javnom prijevozu (15)	340	86%	16	4%	324	82,3%
Sudjelovanje u aktivnostima vezanim za prostituciju (26)	4	1%	2	0,5%	2	0,5%
Neovlašteno snimanje / prisluškivanje (7)	45	11%	10	2,5%	35	8,9%
Falsificiranje tuđeg potpisa (25)	145	37%	66	17%	79	20%
Otvaranje tuđih pisama ili pošiljaka (31)	125	32%	40	10%	85	21,8%
Mjenjanje ocijena u nekom školskom dokumentu (8)	47	12%	33	8,4%	14	3,5%
Izrada lažne isprave ili unošenje lažnih podataka (28)	22	6%	6	1,5%	16	4,1%
Odupiranje službenij osobi (40)	81	21%	40	10,1%	41	10,4%
Svijesno prenošenje zarazne bolesti (11)	3	0,8%	2	0,5%	1	0,3%
Mučenje životinja (12)	57	14%	13	3,3%	44	11%
Onečišćavanje okoliša ili sjeća drveća (32)	56	14%	16	4%	40	10%
Nepružanje pomoći nemoćnoj ili životno ugroženoj osobi (22)	17	4%	13	3,3%	4	1%

Tablica 10. Ostala ponašanja - sudionništvo

PROMETNI DELIKTI	Broj počinjenih djela		Počinjena od strane jedne osobe		Počinjena u sudioništvu	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Markiranje (1)	345	87%	138	35%	333	84%
Opijanje (2)	282	71%	35	9%	281	71%
Bijeg od kuće (16)	35	9%	24	6%	18	5%
Ponavljanje razreda (18)	10	2,5%	-	-	-	-
Kockanje za novac (20)	57	14%	8	2%	55	14%
Rad bez prijave (14)	136	34%	-	-	-	-
Švercanje u javnom prijevozu (15)	340	86%	296	75%	273	69%
Sudjelovanje u aktivnostima vezanim za prostituciju (26)	4	1%	3	0,8%	4	1%
Neovlašteno snimanje/ prisluškivanje (7)	45	11%	31	8%	26	7%
Falsificiranje tuđeg potpisa (25)	145	37%	133	34%	29	7%
Otvaranje tuđih pisama ili pošiljaka (31)	125	32%	111	28%	29	7%
Mjenjanje ocijena u nekom školskom dokumentu (8)	47	12%	27	7%	24	6%
Izrada lažne isprave ili unošenje lažnih podataka (28)	22	6%	17	4%	11	3%
Odupiranje službenoj osobi (40)	81	21%	49	12%	48	12%
Svijesno prenošenje zarazne bolesti (11)	3	0,8%	-	-	-	-
Mučenje životinja (12)	57	14%	20	5%	47	12%
Onečišćavanje okoliša ili sječa drveća (32)	56	14%	21	5%	47	12%
Nepružanje pomoći nemoćnoj ili životno ugroženoj osobi (22)	17	4%	16	4%	2	0,5%

(izazivanje prometne nesreće) 39 (izazivanje požara); Tvrdnje koje obuhvaćaju ostale štetne radnje: 1 (markiranje), 12 (mučenje životinja), 14 (rad), 20 (kockanje), 25 (falsificiranje potpisa), 40 (odupiranje službenoj osobi); Iz ovih rezultata može se zaključiti o postojanju povezanosti između uvjeta odrastanja te zadovoljavanja društvenih očekivanja tijekom odrastanja sa profesionalnom osposobljenosti i zadovoljavanju društvenih očekivanja stjecanjem profesionalnog ugleda u kasnijoj dobi. Neosporno je da biopsihosocijalne prilike u mladosti, kao što su: obilježja ličnosti, poticajno okruženje i zadovoljenje djetetovih potreba u obitelji, okruženost pozitivnim vršnjačkim utjecajima, briga i kontrola zajednice, postojanje pozitivnih autoriteta i modela te još mnogi drugi faktori koji mogu prevenirati javljanje delinkvencije i poremećaja u ponašanju; pozitivno utječu na kasniju životnu orijentaciju, visoke ciljeve, ambicioznost u obrazovanju, težnju i vjeru u mogućnost uspjeha i stjecanja društvenog ugleda. Ove rezultate valja prihvatiti sa određenom zadržkom zbog neproporcional-

nosti udjela ove dvije skupine ispitanika u ukupnom uzorku. Skupina studenata čini 86% ukupnog uzorka (340 ispitanika), dok skupina nestudenata čini 14% uzorka (55 ispitanika). Planirano je proširiti uzorak nestudenata čime će se popraviti valjanost rezultata i smanjiti komponenta pogreške.

Usporedba s obzirom na spol

Ispitanici različitog spola se statistički značajno razlikuju u 33 varijable. U kriminologiji je poznato da muškarci u znatno većem broju čine sva kaznena djela stoga je očekivano da ta teza bude potvrđena i ovim istraživanjem. Za sljedeće tvrdnje je ovim istraživanjem pronađeno da ih statistički značajno rade ispitanici muškog spola: Tvrdnje koje obuhvaćaju k.d. sa elementima nasilja: 3 (lakša tjelesna ozljeda), 6 (bludne radnje), 21 (izazivanje tučnjave), 23 (teška tjelesna ozljeda), 29 (silovanje), 36 (upotreba sile), 38 (prijetnja ili prisila), 43 (sudjelovanje u tučnjavi u kojoj je bilo povrijeđenih osoba ili oštećenih predmeta); Tvrdnje koje obuhvaćaju k.d. sa

materijalnom štetom: 4 (sitna krađa), 5 (provala), 27 (prikriivanje i preprodaja), 30 (obijanje prepreke), 34 (šverc i preprodaja), 37 (oštećenje ili uništenje javnog dobra ili tuđe imovine), 39 (izazivanje požara), 41 (krađa u trgovini), 42 (džeparenje), 44 (krađa iz kuće i od ukućana), 46 (oštećenje vanjske strane vozila), 47 (nedozvoljeno posluživanje pokretnom stvari); Tvrdnje koje obuhvaćaju nedozvoljeno ponašanje u prometu: 17 (vožnja bez vozačke dozvole), 19 (vožnja u alkoholiziranim stanju), 24 (izazivanje prometne nesreće); Tvrdnje vezane uz zlouporabu droga: 33 (konzumacija prerađevina indijske konoplje), 35 (preprodaja sredstava ovisnosti) Tvrdnje koje obuhvaćaju ostale štetne radnje: 8 (Mijenjanje ocjena u školskim dokumentima), 12 (mučenje životinja), 14 (rad), 20 (kockanje), 22

(nepružanje pomoći ozlijeđenoj osobi), 26 (poslovi vezani uz prostituciju), 28 (izrađivanje lažne isprave ili Mijenjanje podataka), 32 (onečišćivanje okoliša i sjeća drveća), 40 (odupiranje službenoj osobi);

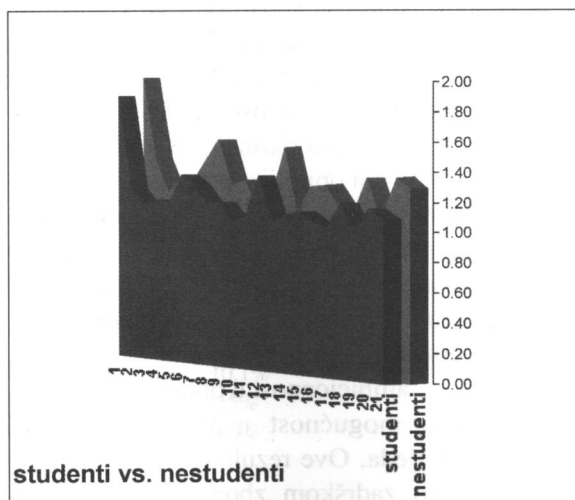
Razlike po obilježjima i veličini mjesta prebivališta

U određenom broju varijabli dobili smo statistički značajne razlike među ispitanicima različitih obilježja prebivališta. Za sljedeće tvrdnje je pronađeno da se statistički značajno više rade u gradovima, posebno onim iznad 100 000 stanovnika, nego na selu: Tvrdnje koje obuhvaćaju k.d. s materijalnom štetom: 4 (sitna krađa), 30 (obijanje prepreke), 41 (krađa u trgovini); Tvrdnja pod brojem 27 (prikriivanje ili preprodaja stvari koja je pribavljena k.d.) je najčešća u gradovima ispod 100 000 stanovnika, a najrjeđa na selu. Tvrdnje koje obuhvaćaju k.d. s elementima nasilja: 6 (bludne radnje), 43 (tučnjava kojom su oštećeni predmeti ili osobe); Tvrdnje koje obuhvaćaju zlouporabu droga: 33 (konzumacija marihuane), 45 (zloupotreba lijekova ili drugih opojnih sredstava); Tvrdnje koje obuhvaćaju ostale štetne radnje: 8 (promjena ocjena), 25 (falsificiranje potpisa);

Tablica 11.

	studenti	nestudenti
markiranje	1,86	1,98
lakša tjelesna ozljeda	1,19	1,40
provala	1,09	1,18
bludne radnje	1,13	1,29
mučenje životinja	1,12	1,27
rad bez prijave	1,32	1,42
vožnja	1,26	1,56
kockanje	1,12	1,25
izazivanje tučnjave	1,14	1,29
teška tjelesna ozljeda	1,02	1,07
izazivanje prometne nesreće	1,06	1,18
falsificiranje	1,34	1,53
obijanje prepreke	1,02	1,09
šverc i preprodaja	1,09	1,27
vandalizam	1,11	1,29
prijetnja i prisila	1,04	1,15
izazivanje požara	1,01	1,09
odupiranje		
službenoj osobi	1,18	1,35
džeparenje	1,01	1,07
oštećivanje vozila	1,16	1,36
posluživanje pokretnom stvari	1,09	1,29

Tablica 12.

Zaključak

Ovim istraživanjem autorice su ispitale "tamnu brojku" počinjenih kaznenih djela, prekršaja i nekih oblika poremećaja u ponašanju maloljetnika. Istraživanjem je obuhvaćeno 395 ispitanika oba spola, u dobi između 18 i 35 godina. Među ispitanicima je bilo 86% studenata i 14% osoba koje nisu polazile fakultet, ni stekle VSS. U 21 varijabli su nestudenti manifestirali statistički značajno više ispitivanih ponašanja. Pri zaključivanju smo dužne upozoriti na nužan oprez zbog neproporcionalne zastupljenosti studenata i nestudenata u uzorku. S obzirom na spol ispitanika, 64% ispitanika je bilo ženskog, a 36% muškog spola. Pokazalo se da osobe muškog spola statistički značajno više manifestiraju ponašanja ispitivana kroz 33 varijable. Dakle, istraživanje je potvrdilo da osobe ženskog spola do punoljetnosti manifestiraju manje društveno neprihvatljivih oblika ponašanja. Ovakvi rezultati su u skladu sa shvaćanjima u kriminološkim krugovima, ali i u široj javnosti, o kriminalitetu kao pretežito muškom modelu ponašanja. U ukupnom uzorku najveći broj ispitanika je iskazao da je bježao iz škole (87%), švercao se u javnom prijevozu (86%) i opijao se (71%). Od kaznenih djela najzastupljeniji su lakši imovinski delikti: krađa manjeg iznosa (zastupljena kod 52% ispitanika), krađa u trgovini (39%) i krađa iz kuće ili od ukućana (27%). Ovi imovinski delikti prema kaznenom zakonu iz 1998. ulaze u kazneno djelo sitne krađe, a prema kaznenom zakonu koji je trenutno na snazi u kazneno djelo krađe. Visoki udio ispitanika (49%) konzumirao je marihuanu i/ili hašiš i to u društvu. Od tog broja je 44% ispitanika to radilo više puta. Visoki postotak sudioništva u manifestiranju društveno neprihvatljivog ponašanja kod mladih ljudi pokazalo je i ovo istraživanje. Zbog pretežite zastupljenosti osoba iz grada Zagreba i Zagrebačke županije u uzorku nije bilo moguće istraživanjem provjeriti karakteristike samoiskazane delinkvencije u različitim regijama Hrvatske. Istraživana je,

međutim, povezanost veličine mjesta prebivališta sa ispitivanim ponašanjima. Dobiveni podaci upućuju na veći broj počinjenja ispitivanih ponašanja u gradu nego na selu. Statistički značajne razlike su dobivene u 10 varijabli, pretežito u varijablama koje obuhvaćaju kaznena djela kojima je počinjena materijalna šteta. Dakle, ovo istraživanje je potvrdilo postavljene pretpostavke o «tamnoj brojci» maloljetničke delinkvencije. Otkriven je znatan broj počinjenih kaznenih djela i prekršaja za koje ispitanici nisu odgovarali, ali su ta djela uglavnom manje društvene opasnosti. Najviše je manifestirano poremećaja u ponašanju kao što su «bježanje iz škole» ili «opijanje» te prekršaja kao što je «švercanje «u javnom prijevozu». Ovakva slika neotkrivene delinkvencije u skladu je sa dosadašnjim spoznajama o «tamnoj brojci». Neki autori navode da postoje zakonitosti po kojima možemo pretpostaviti i predvidjeti kretanje tamne brojke u zavisnosti od kretanja ukupnog kriminaliteta te organizaciji društvene reakcije. Singer (1996:121) navodi da «opseg i kretanje broja poznati i nepoznatih počinitelja krivičnih djela u znatnoj mjeri ovisi o sasvim određenim čimbenicima te da stoga možemo određeno vrijeme računati s relativno konstantnim odnosom između broja poznatih i neopoznatih počinitelja krivičnih djela na nekom području». Autor objašnjava da taj broj ovisi o strukturi kriminaliteta nekog područja s obzirom na njegovu vrstu te o organizaciji, stručnosti, kadrovskoj i tehničkoj opremljenosti službi za otkrivanje kriminaliteta. Budući da u tim segmentima nema većih promjena, stabilan je i odnos poznatog i nepoznatog kriminaliteta (Schoch, prema: Singer 1996:121).

Ohrabrujuće je ovaj rad završiti sa tvrdnjom koju navodi Jakovlev (prema: Singer, 1996:121): «postojanje tamne brojke ni u kom slučaju ne isključuje mogućnost stjecanja uvida u kretanje kriminaliteta toliko koliko je potrebno za programiranje organizacije i metoda borbe protiv ove negativne društvene pojave».

Literatura

- Ajduković, M. (1988): Samoiskaz delikventnog ponašanja. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Ajduković, M., Ajduković, D. (1988): Odnos samoiskazane neotkrivene i otkrivene delikventne aktivnosti prema društvenim vrijednostima uz parcijalizirani utjecaj socijalnog statusa. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Bortner, M.A. (1988): Delinquency and Justice an ages of crisis. School of Justice Studies, Arizona State University.
- Hošek, A., Uzelac, S., Momirović, K. (1988): O nekim odnosima otkrivenog i neotkrivenog devijantnog ponašanja maloljetnika. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Kazneni zakon (1999), Narodne novine, Zagreb.
- Momirović, K., Prot, F., Bosnar, K. (1989): Sigma 4/D: upitnik za procjenu bazične agresivnosti djece u dobi od 11 do 15 godina. (U) Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), 252-272.
- Petak, O. (1988): Ispitivanje «tamnih brojki» u devijantnom i delikventnom ponašanju mladih. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Prišlin, R., Wolf, B. (1988): Latentna struktura samoiskazanog delikventnog i devijantnog ponašanja. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Singer, M. (1996): Kriminologija. Globus, Nakladni zavod, Zagreb.
- Singer, M. (1998): Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži. Globus, Nakladni zavod, Zagreb.
- Singer, M., Mikšaj-Todorović, Lj. (1993): Delinkvencija mladih. Globus, Nakladni zavod, Zagreb.
- Uzelac, S., Hošek, A., Momirović, K. (1988): Evolucija neotkrivenih oblika devijantnog i delikventnog ponašanja maloljetnika. (U) Tamna brojka devijantnog i delikventnog ponašanja mladih, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Uzelac, S., Mikšaj-Todorović, Lj. (1989): Upitnik o modalitetima ponašanja učenika. (U) Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), 105-121.

Research on grey number of juvenile delinquency and deviant behaviour

Abstract

The Article covers the research into "the gray number" of juvenile delinquency and deviant behaviour. The research method employed was a self-report. 340 respondents were from Zagreb University and 55 respondents were not students. All of them were asked to answer 47 items with YES or NO, depending on whether they had done the thing described in the item before the age of 18. If the answer was Yes, they were asked whether they had done it once or more than once, alone or in the company of others. At the beginning of the questionnaire, they had to state their gender and the place where they lived until the age of 18. The research results were processed by SPSS computer program. Except for the basic parameters, the one-way analysis aimed at revealing possible differences between the respondents of different sex, residence and different educational background. As expected, the respondents more often manifested deviant behaviour and committed minor offences rather than crimes such as petty theft. The male respondents answered more frequently that they had manifested the behaviours that were studied. These behaviours manifested themselves more often in the bigger cities and in the company of others. In item 21, the respondents without a degree stated that they had manifested the behaviours that were studied.

Key words: «the gray number»; «juvenile delinquency»; «self-reported delinquency».